

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پناش‌ها و خلأ‌های قانونی در حمایت از زنان بی‌سرپرست

نگارنده

مهدی جودی - سپهر اسمعیلیان افشار

انتشارات چتر دانش

سرشناسه :	جودی، مهدی، ۱۳۷۲-
عنوان قراردادی	ایران. قوانین و احکام
	Iran. Laws, etc
عنوان و نام پدیدآور	چالش‌ها و خلاءهای قانونی در حمایت از زنان بی سرپرست/نگارنده مهدی جودی، سپهر اسمعلیان افشار.
مشخصات نشر	تهران: چتر دانش، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	۱۳۹ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۳۶۷-۱ :
وضعیت فهرست‌نویسی	فیپا
وضعیت	کتابنامه.
موضوع	زنان سرپرست خانوار -- ایران -- سیاست دولت
موضوع	
Women heads of households -- Government policy -- Iran	
موضوع	زنان سرپرست خانوار -- ایران
موضوع	Women heads of households -- Iran
شناسه افزوده	اسمعلیان افشار، سپهر، ۱۳۷۲-
رده بندی کنگره	HQ۱۳۸۱ :
رده بندی دیویی	۳۰۵/۴۲ :
شماره کتابشناسی ملی	۵۱۳۱۰۸ :

نام کتاب	چالش‌ها و خلاءهای قانونی در حمایت از زنان بی سرپرست
ناشر	چتر دانش
نگارنده	مهدی جودی - سپهر اسمعلیان افشار
نوبت و سال چاپ	اول - ۱۳۹۸
شمارگان	۱۰۰۰ :
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۴۱۰-۳۶۷-۱ :
قیمت	۱۷۵۰۰ تومان :

فروشگاه مرکزی: تهران، میدان انقلاب، خ منیری جاوید (اردیبهشت شمالی)، پلاک ۸۸

تلفن مرکز پخش: ۶۶۴۹۲۳۲۷ - تلفن فروشگاه کتاب: ۶۶۴۰۲۳۵۳

پست الکترونیک: nashr.chatr@gmail.com

کلیه حقوق برای مؤلف و ناشر محفوظ است.

فهرست اجمالی

مقدمه	۷
فصل اول: مفاهیم و نظریه‌ها	۱۱
۱-۱- مفاهیم	۱۳
۱-۲- نظریه‌ها	۲۸
فصل دوم: بی‌سرپرستی زنان، آثار و چالش‌های موجود	۴۷
۲-۱- آمار موجود و علل بی‌سرپرستی	۴۹
۲-۲- چالش‌های بیکاری و تبعیض	۵۴
۲-۳- چالش‌های حمایت اجتماعی و عاطفی	۶۰
۲-۴- چالش‌های آسیب‌های اجتماعی	۷۴
فصل سوم: بررسی قوانین موجود و راهکارهای حمایتی	۸۵
۳-۱- قوانین موجود	۸۷
۳-۲- راهکارهای حمایتی	۱۱۲
منابع	۱۲۷
فهرست تفصیلی	۱۳۷

مقدمه

این نوشتار در تلال چهار فصل تهیه شده است، فصل اول مقدمه و در فصل دوم منظار به دست دادن پیش‌نیاز اطلاعاتی لازم، به بیان مفاهیم و مبانی مرتبط با بی‌سرپرستی و خودسرپرستی زنان پرداخته شده است. فصل سوم بیان انسانی معاملات اجتماعی، اقتصادی و فردی است که زنان بی‌سرپرست با آن مواجه هستند، هدف از نگارش این فصل تبیین مواردی است که نیاز به حمایت در آن احساس می‌شود. در فصل چهارم به شرح و مطالعه راهکارهای تئوریک و کاربردی در محور در حمایت از زنان بی‌سرپرست پرداخته‌ایم. در این فصل سعی شده در حد امکان، برخی خلاءها، تناقضات و چالش‌ها بیان گردد و در نهایت به جمع‌بندی مجموعه فصول و نتیجه‌گیری اختصاص دارد.

در زندگی امروز بی‌سرپرستی می‌تواند مشکلات متعددی علاوه بر مشکل خلاء روانی برای شخص ایجاد کند. این که ما زنان بی‌سرپرست و بدسرپرست را در جامعه رها کنیم و آنان را در مسیر صحیح و پیشرفت قرار ندهیم و از لحاظ اجتماعی تأمین نکنیم و در مقابل از آن‌ها انتظار نقش مثبت و سازنده در جامعه داشته باشیم، امری ناصواب و غیرمنطقی است. بر کسی پوشیده نیست که رسیدن به منزلت‌های اجتماعی برای

زنان بی‌سرپرست و بدسرپرست، با حمایت‌های کنونی و فرهنگ حاکم بر جامعه، بعید به نظر می‌رسد.

از جمله مواردی که به این قشر از جامعه، امید و نشاط می‌بخشد و مایه تحرک و دلگرمی بیشتر آن‌ها می‌شود، تأمین زندگی و روشن بودن وضعیت آینده این قشر می‌باشد. وظیفه فراهم آوردن امکانات و زمینه احقاق حقوق زنان بی‌سرپرست و بدسرپرست و به‌طور کلی تحقق آرمان عدالت اجتماعی برعهده دولت است. دولت اگرچه به دلایل مشکلات اقتصادی، فاجعه، اجتماعی و سیاسی موجود در جامعه در تحقق عدالت با دسرپرست‌ها بی‌توان است، اما تحقق حداقل شرایط زندگی و تأمین اجتماعی، ادوار آسیب‌پذیر جامعه در حدی که امید به زندگی و امکان پیشرفت برای آنان وجود داشته باشد، از وظایف بدیهی هر دولتی که قبول مسئولیت می‌نماید، می‌باشد.

کشور ما از لحاظ ثروت و منابع، امکانات در میان کشورهای جهان، از موقعیت مناسبی برخوردار است و به‌این‌باید با برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های زیربنایی و مدیریت صحیح، امکانات معیشتی ضروری و برابری نسبی در فرصت‌ها، درآمدها و رفاه را برای همه اقشار آسیب‌پذیر به خصوص زنان بی‌سرپرست و بدسرپرست فراهم سازد.

در این نوشتار آنچه مدنظر است، پرداختن به تمامه ابعاد است که می‌تواند حمایتگر یک بانوی بی‌سرپرست یا خودسرپرست باشد. این ابعاد می‌تواند اجتماعی، فرهنگی و خلاءهای قانونی باشد که ممکن است در حیطه تقنینی یا اجرایی وجود داشته باشد که تا کنون از دید محققین و قانونگذاران دور مانده است.

وجود زنان بی‌سرپرست، با توجه به تلفات دوران جنگ تحمیلی، مرگومیر ناشی از حوادث رانندگی و کار و همچنین آمار طلاق در

حال حاضر یکی از مسائل مبتلابه در جامعه کنونی ایران است. وجود نابسامانی‌های اقتصادی و شرایط بازار کار به شدت این گروه آسیب‌پذیر را مورد تهاجم قرار می‌دهد. با توجه به این که تحقق عدالت اجتماعی در حکومت اسلامی همواره از جایگاه ویژه‌ای برخوردار بوده است و در اصل ۲۸ قانون اساسی نیز تأکید ویژه‌ای بر آن شده؛ فراهم نمودن شرایط حمایت از زنان بی‌سرپرست الزامی می‌نماید.

در زمره تعریف زنان بی‌سرپرست می‌توان گفت با توجه به آن که در خانواده‌های ایرانی تأمین معیشت خانواده عموماً با مرد است؛ لذا زنانی که بدون حضور منظم و یا حمایت یک مرد بزرگسال سرپرستی خانواده، مسئولیت اقتصادی و تصمیم‌گیری‌های عمده را بر عهده دارند، زنان بی‌سرپرست هستند (خسروی، ۱۳۸۰، ص ۸۹). در این جا توضیح این نکته ضروری است که عبارت «زنان بی‌سرپرست» علی‌رغم استفاده زیاد صحیح به نظر نمی‌رسد. و با توجه به آن که سرپرستی، از دیدگاه قانونی ویژه صغار، مجانین و دیگر افراد ناتوان از انجام امور عادی است. بهتر است به این زنان، «زنان سرپرست خانوار» یا «زنان خودسرپرست» گفته شود.

در نهایت پس از توضیحات مقدماتی نمی‌توان بدون عنوان نماییم که این مشکلات در تمامی جوامع دیگر نیز وجود دارد و علی‌الاصول این دولت‌ها هستند که وظیفه رسیدگی به این وضعیت زنان به عهده دارند. در تمامی جوامع، دستگاه‌های اجرایی و قانون‌گذاری موظف به حمایت از زنان بی‌سرپرست می‌باشند. در ایران طی برنامه چهارم توسعه افزایش پوشش بیمه‌های خاص زنان سرپرست خانوار و طرح پیشگیری و کنترل آسیب‌های اجتماعی مدنظر مقنن بوده است. در برنامه پنجم توسعه دولت موظف شده است که از خانواده‌های بی‌سرپرست و بدسرپرست حمایت نماید. لیکن حوزه‌های حمایتی نسبت به زنان بی‌سرپرست را می‌توان در

مواردی همچون قوانین توانمندسازی، اشتغال، بیمه، ارائه خدمات آموزشی، و... دسته‌بندی نمود. با این وجود به باور عده زیادی از جمله منتقدین قانون «ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی» مصوب ۱۳۸۳، هیچ تحول چشمگیری در وضعیت زنان بی‌سرپرست به وجود نیامده است. لذا در این پژوهش تلاش داریم تا به تبیین حدود حمایت قانونی از زنان بی‌سرپرست و شناخت خلاءهای قانونی در حمایت از زنان بی‌سرپرست و با بررسی قوانین موجود و ارائه راه‌حل‌های ممکن، برای برون‌رفت از خلاءهای اجرایی و قانونی با تأکید بر قواعد فقهی و اسناد بین‌المللی و همچنین حدود ابوابی شدن این قوانین دریابیم که چه ضعف‌هایی در رابطه با خلاء قانونی و با خلاء اجرایی در زمینه حمایت از زنان و کودکان بی‌سرپرست وجود دارد؟

به نظر می‌رسد، قانون‌گذاری‌های اخیر در مواردی همچون امکان اسکان موقت و پوشش‌های بیمه‌ای، ارزان، مؤثر بوده است و در مواردی همچون ایجاد اشتغال و وام‌های اعطایی دارای کاستی‌های اجرایی می‌باشیم. همچنین حقوق ایران در زمینه تفه‌هایی همچون آموزش بانوان خودسرپرست، ایجاد برابری جنسیتی، برخورداری از خشونت علیه زنان دچار خلاء قانونی است و اینکه با توجه به آفات و روایات متعدد در زمینه لزوم دستگیری حکام از ضعفا و ایتام، رسیدگی به وضعیت زنان بی‌سرپرست از اهمیت بالایی در فقه برخوردار باشد.